

Salonul Literar

Director: AL. T. STAMATIAD.

ABONAMENTUL:
Pe un an ... 100 Lei.

Apare odată pe lună.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA:
Strada Ioan Calvin Nr. 4 etajul I.

Hamlet

— Note pe margine —

de D. NANU

Spuneam în „Note asupra lui William Shakespeare¹⁾” — că în Hamlet, autorul a desfășurat adevărata dar deprimantă idee, că omul înclinat speculațiilor filosofice, e neputincios în fața ticăloșiei acestei lumi, chiar atunci când această ticăloșie intră în direct conflict cu el însuși și-i amenință viața.

În nici una din operele lui, Shakespeare n'a pus atât de mult din substanța sufletului său, ca în Hamlet. De aceea este și cea mai aproape de înțelegerea spiritului modern. O dovadă mai mult, că atunci când un autor pătrunde mai adânc în realitățile interioare ale spiritului său, dă peste mina bogată, permanent prezentă sufletului uman, neatinsă de schimbările evoluției, cari nu au priză de cât asupra straturilor exterioare unde simțurile târâte și împovărate de materie, au instabilitatea și prefacerile acesteia.

René, de Chateaubriand, André Cornelis, de Bourget, Werter și Faust, de Goethe, și în genere toți vișătorii desprețuitori ai realității, sunt reflexe ale aceleiași Hamlet, în variații pe aceeași temă.

Ori cât ar căuta moralistii să ridice valoarea lui Don Quijote în fața lui Hamlet, le va fi foarte greu să se despartă de farmecul și prestigiul ce-l răspândește împrejurii, melancolia superioară a unei frunți peste care s'a pogorit mirul geniului.

Primejdiosul lui pesimism e fixat în liniile elegantei, și-i încă o probă cât de firească e naturei omeștești intime, durerea, de oare ce Hamlet poate îmbrăca o formă atât de variată și poetică în imaginația atâtor poeți și cât de singular, excepțional și ridicol apare Don Quijote, deși cu o morală infinit superioară principelui Danemarcei.

Hamlet vede mizeria, corupția societății ce-l înconjoară începând cu propria lui familie, — dar îi e scârbă să se aproprie de un corp așa de putred de viții, ca să-l însănătoșească.

Shakespeare a avut ca și personagiul fanteziei sale, Hamlet, momentele lui de îndoială, și se văd semnălate aceste îndoeli, pretutindeni în maxime fulgeră-

1) Vezi „Sburătorul Literar”, No. 1, an. 1921.

REVENIRE

Am obosit... am obosit...
Pe toate drumurile lungi am rătăcit
Și drum cu drum pe rând m'a amăgit.
Acum mă'ntorc cu trupul sângerat
Pe drumul vechi ce m'a răpit demult din sat.

M'am înșelat... m'am înșelat...
Atâtea vorbe-amefitoare-am ascultat,
Atâtea tomuri vechi și noi am cercetat...
Atâtea gânduri am trimis în slăvi, în nori, în stele,
Dar toate au căzut rânite, frânte, grele.

Poteci ascunse am bătut...
Prin munți de codri și de stânci am străbătut,
Pe margini de prăpăstii am trecut...
M'am adăpat la toate recile izvoare
Și totuși sufletul mi-e chinuit de sete arzătoare.

M'am înșelat... am obosit...
Acum mă'ntorc cu sufletul nepăsuit,
Cu trupu'ncovoiat sub nedoritele poveri,
Cu inima orfană de iubire și de mângâeri —
Mă'ntorc de pretutindeni și de nicăeri...

GEORGE A. PETRE

toare; totuși nu se face apostolul acestei îndoeli! Ceea ce dă o înaltă valoare etică operei lui, este tocmai acel sever stoicism care se ridică în fața cruzimilor nedrepte ale soartei, și prețul ce-l pune pe această tărie care va trebui să învingă cândva oarbele forțe ale destinului. Teoria aceasta o desvoltă mamei sale când o roagă să nu se mai ducă în patul regelui uci-gaș. — Dar repede, dintr'o simplă replică naivă a reginei, el se convinge cât de slabe sunt sfaturile, când cad pe un teren strein isvorului din care ele au pornit! Râsul atunci e singura lui armă! Îndoiala îl cuprinde ca o mare și-i întunecă toată nădejdea că natura ome-nească s'ar putea desbăra de propriile ei păcate.

S'a pus o obiecțiune interesantă în privința apariției fantomei regelui otrăvit. Ce este acea fantomă? Este ea reală-obiectiv, și însuși autorul înțelege s'o luăm în sensul pe care i-l dă Hamlet însuși? Atunci de ce apare numai lui Hamlet și prietenilor lui, — și nu reginei?

Autorul și a pus toate sforțările, credem noi, să

motiveze apariția acestui spectru, care era unul din trucerile teatrului din vremea aceea, de care nu toți știau să se servească inteligent.

E de observat, că spectrul regelui nu apare de cât *acelor ființe cari îl iubeau*, — cu alte cuvinte putea fi luat ca o restrângere a sufletelor în care umbra lui rămăsese scumpă, și deci o realitate subiectivă. (De altfel fenomenul acesta coincide ciudat și cu impreviziunile în care se produc aparițiile *telepatice*, studiate mai în urmă.)

Destăinurile spectrului, nu sunt decât svonurile lumii care înconjură totdeauna cu o poveste apropiată, dispariția bruscă, violentă, a unui monarh. În clipele de ațipire, la mijlocul nopții, în singurătate absolută, când simțurile sunt halucinate, orice scânteere, ori ce batere de vânt, poate lua forma unei fantome. Dar pentru ca această minune să se producă, sufletul trebuie să creadă, fiindcă „*minunea este copilul drag al credinții*” — zice Goethe.

Halucinația odată produsă, primul semn de agravare al ei, este, după halucinațiile vizuale, cele auditive.

Regina nu putea vedea fantoma regelui mort. Simțurile ei obtuze, înclinate numai spre voluptate, nu puteau să se eterizeze până la spiritualitatea lui Hamlet. (De aceea numai asceții pot fi puși în contact cu regiunile superioare ale lumii spirituale, și ecurile acesteia numai întrînșii pătrund.)

De aceea iarăși, tocmai în scena aceasta de exasperantă durere, în care gelozia unui tată, vorbește, în a doua generație prin glasul fiului, — se vede toată esența lui Hamlet.

„El e drama conștiinții a tot puternice. Când „dragostea nu e mai puternică, atuncea conștiința dis-truge; și nimic nu o împiedică să distrugă. Cântărește „prețul oamenilor, mizeria tuturor, și a lumii în sine, „veșnicile amăgiri, secăturile triumfătoare și dragile „victime, Curtea și Orașul moartea și vieța: „toate „sunt cufundate în minciună, nefericire și prostie, „— când nu sunt terfelite în crimă! Și tocmai el, „Hamlet, adevăratul poet, care pricepe ce vede, — e „chemat să pue ordine în haosul acesta! „Eu, eu, sunt „alesul, să însănoțesc regatul acesta putred?” Și cu „cât sondează putregaiul, cu atâta, suverana lui inteli- „gență, refuză mandatul de a purifica universală și „necesara corupțiune!”. (André Suarès: Poète Tragique).

Suarès spune: „necesara corupțiune.” În concepția lui Hamlet, da, ea pare necesară, ineluctabilă. De ce? Fiindcă el nu cunoaște lumea și nici legătură intimă cu ea nu are, de cât prin inteligența și scăpătorul său spirit critic. El nu o iubește și nu-i e milă de ea, fiindcă nu vede *de cât pe vrăjmașii lui în ea*. Dacă ar iubi-o, — ar primi ca pe cea mai mare fericire, ca pe o datorie isvorită din însăși marea lui durere, mandatul august al „purificării corupțiunii”, care ori ce-ar spune Suarès, firească poate fi, dar fatalmente necesară, nu.

T O A M N Ă

Lui Al. T. Stamatiad

Toamna a trecut pe lângă mine
(Strada eră plină de femei)
Toamna a trecut pe lângă mine
Și m'a luat de braț fără rușine
Ca să fiu în noaptea-aceea-al ei.

M'a târît apoi într'o grădină
(Pomii galbeni, cerul cenușiu)
M'a târît apoi într'o grădină
Și-n grădina plină de rugină
M'a culcat în iarbă ca'n sicriu.

Și mi-a zis: Inchide ochii bine
(Somn ușor de-acuma, dragul meu)
Și mi-a zis: Inchide ochii bine
Și m'a sărutat fără rușine
Și mi-a zis: de acuma, ești al meu!..

ION MINULESCU.

LE CRÂNE

*Evidemment, ce crâne, au revers d'un fossé,
Est, par ce clair matin, piteuse découverte,
Plein de terre, et boueux dans cette herbe si verte,
Mangé de moisissure et presque défoncé.*

*Son aspect le rejette au loin dans le passé.
De nombreuses moissons sa tombe fut couverte;
La pluie et le soleil l'ayant ensuite ouverte
Les douces voix du soir l'ont tendrement bercé.*

*Quel fût-il, néanmoins, l'essor que prit sa flamme?
Fit-il trembler d'amour et verser de doux pleurs,
Ou, son verbe, coupant, fut un tranchant de lame?*

*Son rictus conte bien les sèves dépensées;
Mais ses pommettes sont toutes roses de fleurs,
Et par le trou des yeux éclosent des pensées!*

1914. Octobre 27.

ALEXANDRE MACEDONSKI.

De aceea, la splendida pagină încheiată cu Hamlet, — marele britan a lăsat alta, albă, — pentru gloria unui alt Shakespeare al viitorului.

Acela singur va putea face sinteza între Hamlet și Don Quijote, dându-ne un tip care lipsește din vasta galerie a eroilor teatrului, un tip de universală simpatie pentru umanitate

Va fi un nou Buda, un principe al iubirii, care fermecător ca și Hamlet, dar fără ironia și repulsiunile lui, — generos ca Don Quijote, dar fără ridicolul lui, — s'ar putea apleca deasupra rănilor bietei omeniri, cu puterea pe care Cavalerul de Tristă-Figură n'a avut-o decât în generoasele lui intențiuni . . .

Și cine știe, — legănat de visele poezilor cel-întrupează, și al sufletelor ce arzător îl așteaptă, — de pe scena unde nu era decât o umbră, — poate într-o zi își va pogori divină-i realitate printre noi! Atunci, își va începe mesianica-i misiune pentru acei ce l'au dorit încă de când prigonita lui Ființă s'a refugiat în cer, „a treia zi după Scripturi!”,

D. NANU.

ZIUA NERESTITUITĂ

GIOVANNI PAPINI

Cunosc multe prințese bătrâne și frumoase încă, dar numai dintre acele cari sunt așa de sărace că abia își pot plăti o slujnicuță, prost îmbrăcată, și locuiesc în cine știe ce vilă toscană ascunsă și depărtată, la poarta cărora străjuiesc de obicei doi plopi prăfuiți.

Dacă vreodată se întâmplă să întâlniți astfel de prințese în salonul vreunei contese văduve și demodate, numi i-le Alteță, și vorbiți-le în frantuzeste, în acea franțuzească internațională, clasică, și incoloră, pe care o puteți învăța din „*Les Contes Moraux*” ale abatelui Marmontel — în sfârșit, vorbiți-le în franțuzeasca celor din lumea bună.

Prințesele mele o să vă răspundă aproape întotdeauna cu o grațioasă volubilitate, de îndată ce veți fi pătruns în bielele lor suflete — micuțe, prăfuite, și pline de nimicuri cum erau oratorii veacului al XV-lea — și veți vedea atunci, că viața îi are câteodată farmecul ei, și că părinții noștri au făcut o faptă bună aducându-ne pe lume.

Ce de taine extraordinare nu mi-au povestit frumoasele și bătrânele mele prințese! Le-o fi plăcând lor pudra pe obraz, dar parcă și mai mult le place conversația, și, cum mai toate sunt nemțoaice — afară de una singură care întâmplător e rusoaică — delicioasa lor franțuzească „*ancien régime*” îmi procură mai totdeauna emoții neașteptate. În clipele acelea parcă mi se topește inima, și uneori chiar îmi vine să suspin — o mărturisesc — prostește, ca un îndrăgostit.

Într-o seară, nu prea târziu, m'aflam în salonul unei vile toscane, înfundat într'un fotoliu „*empire*”, lângă o meciuară pe care mi se oferise o ceașcă cu ceai foarte slab; ședeam tăcut, în fața celei mai bătrâne și mai frumoase din toate prințesele mele. Era îmbrăcată în negru; pe față, purta o voaletă neagră, dar părul ei, pe care i-l cunoșteam alb și cam totdeauna frizat, era ascuns de data asta sub o pălărie neagră. Părea înconjurată toată de-o aureolă de întuneric și singura lumânare aprinsă abia lumina doar chipul pudrat al prințesei. Restul se confunda în întuneric, așa încât puteam să cred că am dinaintea mea un cap care atârnă, despărțit de trunchi, și suspendat în aer cam la un metru de pământ. Dar prințesa începu să vorbească și orice alta fantezie era de prisos de-acum înainte.

— *Ecoutez donc, monsieur* — îmi spunea ea — *ce qui m'arriva il y a quarante ans quand j'étais encore assez jeune pour avoir le droit de paraître folle.*

Și cu vocea ei plătând, continuă să-mi povestească una din nenumăratele-i aventuri galante: o poveste cu un general francez care se făcuse actor din dragoste pentru dânsa și într-o noapte fusese asasinat

de-o piaiță beată. Dar eu cunoșteam demult genul ei de imaginație, și voiam s'aud altceva, mai straniu, mai depărtat, mai neînchipuit... Prințesa fu gentilă până la sfârșit:

— Mă silești — zise ea — să-ți povestesc ultima taină, pe care am păstrat-o ascunsă până azi, fiindcă e mai neverosimilă de cât toate celelalte. Dar știu că voi muri peste câteva luni, înainte de sfârșitul iernii, și nu sunt sigură că voi mai găsi un al doilea prieten căruia să-i placă lucrurile absurde, așa cum îți plac dumitale..

„Taina aceasta începu la 22 de ani. Pe atunci, eram cea mai grațioasă prințesă din toată Viena, și încă nu omorisem pe primul meu bărbat. Asta s'a petrecut ceva mai târziu, după vre-o 2 ani, când m'am îndrăgostit de... Dar d-ta cunoști deja istoria asta! *Passons!* — A-a dar, la vârstă de 22 de ani, m'am pomenit într-o zi, cu un domn bătrân, decorat și ras, care îmi ceru să-mi vorbească numai două minute între patru ochi. Când am rămas singuri amândoi, îmi zise: Am o fată pe care o iubesc la nebunie și care este grav bolnavă. Trebuie să-i dau viață și putere, și de aceea alerg în toate părțile, ca să cumpăr tinerețe sau cel puțin să iau cu împrumut. Dacă consimțiți să-mi împrumutați măcar un an din tinerețea d-v., vă făgăduiesc că am să vi-l restitui puțin câte puțin, zi cu zi, înainte de sfârșitul vieții d-v. La sfârșitul celui de-al 22-lea an, în loc să împliniți 23 de ani, veți îmbătrâni cu un an în plus, și veți împlini astfel 24 de ani. D-v. sunteți încă foarte tânără și n'o să bogați de seamă scriitura, dar eu, în schimb, mă angajez să vă restitui până la cea din urmă, cele 365 de zile, câte două sau câte trei deodată, și astfel, la bătrânețe veți putea avea, după plac, ceasuri de autentică tinerețe, ceasuri neașteptate de sănătate și frumusețe. Să nu credeți că aveți de a face cu un glumeț sau cu Necuratul... Nu sunt decât un biet părinte care atâta s'a rugat lui Dumnezeu, încât mi-a hărăzit să pot dărui cui vreau, ceea ce pentru alții ar însemna o imposibilitate. Am strâns până acuma, cu mare greutate, vre-o 3 ani, dar mai am nevoie încă de mulți. Dați-mi un an din viața d-v., și n'are să vă pară rău, niciodată!

„Pe vremea aceea eram obișnuită cu aventurile ciudate și în lumea aproape imperială în care viețuiam nimic nu era considerat ca imposibil. De aceea, consimții la acest ciudat împrumut și peste câteva zile, îmbătrânii cu un an mai mult. Nimeni nu băgă de seamă și până la vârstă de 40 de ani am trăit veselă, fără să recurg la anul pe care îl încredinșasem în depozit, și care trebuia să-mi fie restituit la cerere.

„Bătrânul domn, îmi lăsase adresa lui împreună cu un Contract, și mă rugase doar să-l înștiințez cel

puțin cu o lună înainte de câte ori aș fi dorit să-mi înapoieze o zi sau o săptămână de tinerețe, făgăduindu-mi că îmi va trimete ceea-ce cer, exact la timp.

„După ce trecui de 40 de ani, văzând că frumusețea mea începe să dispară, m'am retras într'unul din puținele castele ce mai rămasese familiei mele, și nu mă mai duceam la Viena decât de 2, 3 ori pe an. Scriam din timp datornicului meu și pe urmă îmi făceam apariția la balurile Curții, în saloanele capitalei, tânără și frumoasă cum ar fi trebuit să fiu la 23 de ani, uimind pe toți aceia cari cunoscuseră frumusețea mea în decadentă. Ce ciudate erau pregătirile întineririi mele! Cu o seară înainte adormeam obosită și ofilită ca de obicei, iar a doua zi de dimineață mă deșteptam veselă și ușoară ca o pasăre care abia făcuse aripi; atunci, repede alergam la oglindă. Nu mai avem nici o zbârcitură, trupul devenea proaspăt și catifelat, părul blond și buzele roșii, atât de roșii că eu însămi mi le-aș fi sărutat ca o nebună. La Viena adoratorii înebuneau în jurul meu, țipau de uimire, mă acuzau de vrăjitorie, și în fond, nu pricepeau nimic. Și îndată ce rezerva de tinerețe pe care-o cerusem începea să dispară, mă suiam din nou în trăsură și mă înapoiam în grabă la castel, unde numai primeam pe nimeni. O singură dată, un tânăr conte boem, care se aprinsese grozav după mine, în timpul uneia din șederile mele la Viena, reuși să pătrundă, nu știu cum, în apartamentul meu și rămase înmărmurit văzând, cât de mult seamănă cu dragostea lui, dar cu cât eram mai urâtă și mai bătrână în acelaș timp decât femeea care-l ametea pe străzile Vienei.

„Nimeni însă, după întâmplarea aceasta, nu mai izbuti să-mi forțeze închisoarea ce mi impusesem, și pe care o întrerupeam, din când în când, cu ciudata bucurie și profunda melancolie a rarelor pauze de tinerețe, în jalnicul și neîntreruptul mers al decadentii mele. Aș vrea să-ți poți închipui cât de puțin, fantastică mea viață de luni întregi de bătrânețe solitară, întrerupte din timp în timp de strălucirea trecătoare a câtorva zile de tinerețe și de pasiune!

„La început cele 365 de zile mi se păreau nescăcate și nu-mi închipuiam c'ar putea să se sfârșească odată. De aceea am fost cam risipitoare cu rezerva mea de tinerețe, și am scris prea des misteriosului meu debitor de Viață. Omul acesta însă era teribil de exact. Într'o zi am fost la el acasă, și i-am văzut registrele. Nu sunt singura cu care a încheiat asemenea contracte și m'am încredințat că notează foarte exact scăderile datorțiilor ce are. Am văzut-o și pe fiică-sa; o femeie foarte palidă, stând pe o terasă plină de flori.

„Niciodată însă n'am putut afla de unde găsește el viața pe care o restituie creditorilor lui așa de punctual, în rate zilnice, — dar am motive să cred că recurge la noi datorii. Cine să fie femeile cari i-au împrumutat zilele pe cari mi le-a restituit? Aș da mult să cunosc măcar pe una din ele, dar deși am încercat

să-l iscodesc cu dibăcie, niciodată n'am avut norocul să aflu ceva... *Mais, peut-être elles ne seraient pas si étranges que je crois...*

„În orice caz, omul acesta e extraordinar de interesant și reușește de minune în socotelile lui. D-ta nu-ți poți închipui în ce chinuri trăiesc din ziua în care m'a încunostiințat, cu calmul unui bancher, că nu-mi mai datorează decât unsprezece zile!... În anul acela nu i-am scris deloc, ba chiar, am fost ispitită la un moment dat să-i dăruiesc restul acela de zile, ca să nu mă mai chinuesc degeaba. D-ta pricepi grozăvia? De câte ori redeveneam tânără, clipa deșteptării devenea tot mai dureroasă, pentru că deosebirea dintre vârsta mea cea adevărată și cei 23 de ani de odinioară, era pe măsură ce îmbătrâneam, tot mai mare.

„Pe de altă parte însă mi-era cu neputință să resist. Cum ar crede, că o biată femeie bătrână și singură, ar putea să refuze din când în când o zi sau două, sau trei chiar, de frumusețe, de dragoste, de grație, și de bucurie? Să fii iubită, o zi măcar, să fii dorită, o oră cel puțin, să fii fericită numai o clipă! *Vous êtes trop jeune pour comprendre mon ravissement!*

„Dar zilele erau pe sfârșite — și creditul meu se lichida pentru veșnicie. Gândește-te! Azi, nu mai am decât o singură zi! Atât mi-a mai rămas. După ziua aceasta voi rămâne pentru totdeauna bătrână și în așteptarea morții. O zi de lumină încă, și apoi întunericul cel veșnic! Gândește-te numai la toată neprevăzuta tragedie a vieții mele, înainte de-ai cere să-mi înapoieze și această ultimă zi... Și după ce i-ași cere-o? Ce-am să fac cu ea? Sunt 3 ani decând n'am mai fost tânără și la Viena, nimemai n'are să-și mai amintească de mine; toată frumusețea mea o să li se pară spectrală. Și cu toate acestea simt încă nevoia unui amant, a unui amant tânăr și plin de foc. Aș vrea să mai fiu dezmiardată o singură dată încă, dealungul trupului! Și fața asta zbârcită să mai fie odată tânără și trandafirică, și buzele mele, pen'ru cea din urmă oară, să mai fie voluptoase! Sărmane buze palide și crăpate! Veți mai fi calde și roșii, numai o singură zi încă, pentru cel din urmă amant, pentru cea din urmă gură!

„Și nu mă pot hotărî! N'am puterea să mă decid să cheltuiesc și acest ultim bănuț de viață adevărată, singurul care mi mai rămâne, și nu știu nici cum să-l cheltuiesc, și cu toate astea o dorință nebună mă ispitește să-l risipesc...”

Scumpă și sărmană Prințesă! Își ridicase voaleta, și lăcrămile i se prelinsese în dăre subțiri pe obraji ei albi de pudră. În clipa aceea, deși se abținea, sughițurile o îneacă și numai putu să continue. Atunci am simțit o nespuse dorință s'o consolez cu orice preț, pe aceea bătrână delicioasă, și căzui la picioarele ei — la picioarele unei prințese, zbârcită și îmbrăcată în negru — și li mărturisii c'o iubesc mai mult decât

oricare gentilom nebun, și o rugai, cu cele mai dulci cuvinte, să-mi dăruiască mie, numai mie, cea din urmă zi a tinereții sale! Nu știu exact tot ce i-am spus, dar cuvintele mele probabil au mișcat-o, fiindcă îmi făgădui, în fraze cam teatrale, că peste o lună, eu voi fi ultimul ei amant, numai o singură zi. Imi dădu întâlnire, în aceiași vilă, pentru o zi anumită și mă despărții de ea foarte turburat, după ce îi sărutai mâinile-i slabe și palide.

Înapoiindu-mă spre oraș, noaptea, luna plină mă privea cu insistență și cu un aer de sarcastică milă, dar probabil mă gândeam numai la prințesa mea, ca s'o iau în serios.

În toată viața mea, luna aceea mi se păru cea mai lungă. Făgăduisem viitoarei mele amante că n'am să caut s'o mai văd până la ziua hotărâtă, și îmi ținui cuvântul dat. În sfârșit, sosi și ziua aceea; și mi se păru mai lungă decât toată luna nesfârșită. Seara, după ce mă îmbrăcai cu tot ce aveam mai bun, mă îndreptai spre vila prințesei, cu inima palpitândă și pasul nesigur.

De departe zării ferestrele luminate așa cum nu le mai văzusem până atunci, și când m'apropiai găsi poarta deschisă și balconul plin de flori. Intrai în casă, și trecui în salon, unde ardeau toate lumânările în cele două fantastice candelabre.

Imi spuseră s'aștept și așteptai. Dar nimeni nu mai venea. Toată casa era tăcută. Luminile ardeau și florile parfumau singurătatea. După vre-un ceas de așteptare agitată, nemai având răbdare, intrai în sufragerie. Pe masă erau pregătite, două tacâmuri, și flori, și fructe din belșug. Trecui mai departe într'un salonaș vecin, luminat dulce, dar pustiu. În sfârșit, ajunsei la ușa care știam că răspunde în camera Prințesei. Bătuți de 2-3 ori; nimeni nu răspunde. Atunci, îmi făcui curaj, gândindu-mă că unui amant îi e îngăduit să fie necuvincios, și deschisei ușa, oprindu-mă în prag. Odaia era plină de rochii scumpe aruncate una peste alta, și prin tot locul, ca în vâlmășagul unei prădăciuni. Patru candelabre răpândeau o lumină falfăitoare. Prințesa ședea întinsă într'un fotoliu, în fața oglinzii, îmbrăcată într'o rochie din cele mai frumoase câte văzusem la dânsa.

O strigai pe nume, dar nu-mi răspunde.

M'apropiai, apucând-o cu mâna, dar rămase nemășcată.

Atunci abia, băgai de seamă c'avea același chip de totdeauna, mic și palid, dar parcă ceva mai trist ca de obicei, și parcă ceva mai speriat. Îi pusei mâna de asupra gurii, dar nu simții nici o răsuflare; — i-o pusei pe piept dar nu simții nici o palpitate...

Sărmana prințesă murise; — murise dulce, pe neașteptate, în timp ce aștepta dinaintea oglinzii reînțorcerea frumuseții ei de altă dată;

O scrisoare aflată pe jos, lângă dânsa, îmi lămură misterul neașteptatei sale morți.

Cele câteva rânduri, într'o caligrafie dreaptă, și militărească, sunau astfel:

„Nobilă Prințesă,

„Sunt sincer îndurerat din pricină că nu vă pot restituți ultima zi de tinerețe pe care v'o mai datorez. Nu mai reușesc să gădesc femei inteligente cari să creadă în propunerea și făgăduiala mea nemai auzită, și deci, fiica mea e în primejdie. Voi face însă noi încercări, și vă voi comunica rezultatul, fiindcă doresc din tot sufletul să vă pot satisface până la urmă. Sunt ilustră prințesă, al D-v. prea devotat....“

Îscălitura era îndescifrabilă.

Th. S.

INTUNERIC

Mă simt atât de obosit
De-această viață 'ntunecoasă,
Ca pe o mare furtunoasă,
Adâncă, fără de sfârșit.

Am tot visat, am tot sperat
Cu amăgiri și amânări,
M'am îmbătat de mii de zări
Dar astăzi totu-i spulberat.

Tăceri de doliu mă'nfășoară
Și corbi într'una năvălesc,
E întuneric, muzezesc,
Și'n suflet — iată-i! — se coboară.

AL. T. STAMATIAD.

CÂNTEC

— M. Maeterlinck —

A venit să spună,
(Copile, mi-e frică)
A venit să spună,
Măine va porni . . .

Lampa mi-e aprinsă,
(Copile, mi-e frică)
Lampa mi-e aprinsă,
M'am apropiat . . .

La întâia ușe,
(Copile, mi-e frică)
La întâia ușe,
Lamp'a tremurat . . .

La a doua ușe,
(Copile, mi-e frică)
La a doua ușe,
Flacăr'a vorbit . . .

La a treia ușe,
(Copile, mi-e frică)
La a treia ușe,
Flacăr'a murit . . .

AL. T. STAMATIAD.

AL. T. STAMATIAD

CÂȚIVA SCRITORI

OCTAVIAN GOGA

STEFAN PETICĂ — IULIU C. SĂVESCU

MAURICE MAETERLINCK

BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL

Librăria Diecezană, Arad. Exemplarul 10 Lei.

Protectionism Cultural

Odele lui Horațiu — și sunt câteva! — dedicate lui Maecenas, nu vorbesc numai de sentimentele omului de inimă, care a fost consilierul lui August. Posteritatea a reținut ceva mai mult decât gratitudinea împrăștiată de la Tibur. Invitațiile la țară pe care Horațiu le adresa patronului său au plătit prin câmpeneasca lor poezie valoarea domeniului tiburtin. Dacă literatura reține numai accentele inspirate, istoria nu detestă pitorescul local. Și nu se știe dacă, și unul și celelalte n'au răsărit din aceeași brazdă dăruită cu sufletul deschis.

Comentatorii se întreabă și astăzi dacă Tityr, păstorul ce cântă la umbra fagului, umplând pădurile de ecoul cântecelor pentru Amaryllis, nu este unul și acelaș Virgiliu, deposedat și apoi reinstăpănit de August (deus nobis haec otia fecit) în ogorul mantuan. Dacă ar fi o glumă riscată să punem valoarea literară a odelor sau bucolicilor pe seama dărniciei patronilor, cine ar sta la gânduri să nu vadă în perfecțiunea lor și urma acelei solitudinii care le-a favorizat temperamentele. Și, ca să ne apropiem de meridianul nostru, a fost sau n'a fost Eminescu stânjenit în desăvârșirea capodoperilor ce le purta într' insul de viața de martir de la „Timpul”? Singur muritorul ce nu și-a torturat inspirația în ghimpii adversităților, se mai poate îndoi de aceasta. Oricâtă pasiune ar fi pus cântărețul „Florii Albastre” în diatribile, lui politice, mediocritatea indeletnicirii și blestemele cu care, nevoit să transcrie telegramele Havas, se încarcă, sunt izbuciri prea dureroase ca să mai putem filosofa la căpătâiul lor. E-adevărat că și Daniil Scavinski care se plângea că deși eroi, Românii, — „vr'un Tit sau vr'un Maecena de'n ei tot nu se găsește” — chiar el a cunoscut grațiile binevoitorului Agă Sturza Micăușeanul, fără ca prin aceasta plimbarea lui la Borsec să câștige în pitoresc și literatură. Dacă ar fi să tragem o concluzie din aceste cazuri, a căror înmulțime ne-ar fi scos dincolo de țintă, este că protecționismul literar nu trebuie să se exercite independent de rezultatele ce-ar obține.

* *

Se pare că principiul acesta a fost înțeles de inițiatorii acelu Consiliu al Literilor care, abia anunțat a și făcut să curgă atâta cerneală pe vadul coloanelor de gazetă. Statul se gândește să-și consolideze situația culturală cu colaborarea scriitorilor. E cum nu se poate mai bine. Suntem departe de vremurile cu care ne-a obicinuit istoria, când curțile regale sau princiare favorizau mai de aproape sau mai dela distanță, înflorirea creațiilor artistice! Dacă n'ar fi fost Ludovic al XIV, se zice, că Boileau n'ar fi produs „Arta poetică.” Trăim astăzi, în zodia unei regalități spirituale, ale cărei graniți nu măsoară aceeași topometrie. Și-apoi societatea de astăzi, nici n'ar admite rentă viageră pentru

LE GAURISANKAR

*Par ce soir de cristal que glace un argent clair,
Et qu'endort doucement l'extase d'une ivresse,
Au fond d'un ciel subtil le Gaurisankar dresse
Un front que n'a jamais effleuré nul éclair.*

*Exempt de toute joie, et de toute détresse,
Il est le pic drapé d'un blanc linceul polair,
Et la tour se portant hors des confins de l'air
Pour se pencher sur l'Infini qui nous oppresse.*

*Vers lui monte d'en bas l'hymne sacramentel
Du spasme violent des jouissances brèves;
Le soupir des Adams aux lèvres de leurs Eves,*

*La vie offerte à Dieu sur ce magique autel
Que submerge le flot des bouillonnantes sèves...
Point de regret, pourtant: Lui seul se voulut tel.*

1915. Décembre 12. ALEXANDRE MACEDONSKI

literatori. Ea rămâne apanagiul carierilor politice. Fără să mai spunem că nici literatura nu s'ar împaca — adică nu i-ar sta bine — cu un astfel de tratament. Scriitorul va descinde din turnul lui de fildes, adevărată fortăreață de temniță, mai adesea, și va participa la destinele poporului din care s'a selectat. Devenit un factor social, el va putea râvni, cu mai multă îndreptățire, o înseninare a zilelor lui. Statul are nevoie de promovarea culturii și literaturii, fie clasic-autohtone, fie universale. El nu se mai poate izola între zidurile chinezești ale analfabetismului său de europeană faimă. Și paralel cu colecția de moderne „doruri și amăruri” ale cutărui deputat al partidului, statul va trebui să îngrijească și de opera intrată în patrimoniul estetic al neamului. Ediții critice din clasici, monografii sumare sau erudite, crestomații de pagini alese pentru uzul adulților și bibliotecilor populare, broșuri de vulgarizare, reviste de familie, magazine literare, iată o întreagă campanie editorială, ale cărei amănunte le va stabili stat-majorul noului Consiliu al Literilor și în ale cărei diverse comandamente, scriitorii își au locul lor prin predestinație.

Nu e vorba prin urmare de un protecționism în genul celor industriale. E ceva mai puțin, e aproape o auto-favorizare. În schimbul unor concesiuni materiale către ai săi, statul are prilejul să-și pue în valoare toate nesfârșitele bătăgani ale vieții lui sufletești. În locul actualelor sisteme de pomeni anuale, umilitoare și insuficiente, în locul subvenționării unor dubioase propagande culturale, vom avea raporturi demne dela stat la colaboratori. Oficiile scriitorilor nu vor fi cele mai costisitoare dintre concesiunile de stat. În schimb avantajile pentru stat, vor fi inestimabile.

În loc să conștinuăm a practică sistemul de până

acum al gloriei postume — veritabil trafic de istorie literară — vom avea scriitorii asistați în viață, transformați din elemente de decor și umilință, în factori de utilitate socială! După ce se va fi asigurat confortul, ajuns legendă, pentru contemporani, al scriitorului în viață și după ce se va fi venit în ajutorul urmașilor scriitorului decedat, atunci abia ne putem îngriji de statuile și de ținuturile lor.

Cultul morților e fără îndoială, una din cele mai emoționante religii; de câte ori însă la adăpostul acestui fast funebru nu se lăfăesc cele mai sălbatice ipocrizii! Țara care a martizizat pe Eminescu, care n'a ajuns încă la conștiința valorilor estetice cuprinse

într'insul, se mai poate încă lipsi de imaginea de bronz și de marmură a Sărmanului Dionis.

Însă noul stat cultural, de mâine, îmbibat de conștiința luminată a ucenicilor scrisului românesc, va judeca de datoria sa să-și sărbătorească pe primul patron al spiritualității românești, pe Eminescu. — Atunci gestul nu va mai părea teatral, elogiul nu va mai suna în van și manii împăcatului geniu nu vor mai fi tulburate de viziunea post-epigonilor săi confrăți urcând calvarurile creației și sfârșind între zidurile caselor albe.

— E un vis, pe care, pentru cinstirea țării acesteia, nu vom încetă să-l hrănim. Perpessicius.

Știri și însemnări literare

D. Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și al Artelor, a donat câte 200.000 lei în rentă de Stat, „Societății Scriitorilor Români“, „Sindicatului Ziaristilor“ și „Sindicatului Artelor Frumoase“ ca fond inalienabil din venitul cărora se va ajuta în fiecare an membrii lipsiți de mijloace ai acelor Societăți, ce urmează a se odihni în Căminul din Sâmbătașus.

Poetul A. Cotruș publică în Biblioteca Semănătorul din Arad un nou volum, intitulat Versuri. Volumul cuprinde 35 de poezii. Din generația tânără a Ardealului, A. Cotruș e cel mai talentat. Celelalte volume de poezii: „Sărbătoarea Morții“ și „Neguri Albe“ publicate mai acum câțiva ani, i-au fixat un loc de frunte în literatura română contemporană, căci A. Cotruș e un poet într'adevăr personal! Sub pana lui, cele mai simple subiecte — pe lângă care noi trecem nepăsători — trăiesc cu puterea elementară a naturii, așa cum se înalță bradul pe coasta muntelui, sau cum strălucesc stelele pe bolta cerului. Poezia lui e o poezie de interior, de stări sufletești cu profunde și depărtate ecouri, înfășurată într'o tristețe de amurg de toamnă târzie. Deaceia cartea lui de Versuri va fi un nou și statornic prieten pentru toți care prețuiesc Poezia.

A. T. S.

Ne facem o deosebită plăcere de a reproduce mai jos discursul ținut de strălucitul poet Ion Minulescu, în ziua de 11 Octombrie, în Săn-Nicolaul-Mare, cu prilejul desvelirii monumentului lui Mihail Eminescu:

„În numele ministrului artelor, sub auspiciile cărora se pune în valoare opera scriitorilor români în viață și se cinstesc după, cum se cuvine amintirea scumpilor noștri defuncți, salut cu emoție și recunoștință pe intelectualii din localitate și pe toți românii de inimă din împrejurimi care au contribuit să se statornicească în bronz chipul celui mai mare și mai reprezentativ poet al neamului românesc. Mulțumită dărniceii dv. sufletești, fiindcă o mână dărnică nu este decât reflexul unui suflet darnic, orașul Săn-Nicolaul-Mare se poate mândri de a fi dat el cel dintâiu exemplu celorlalte orașe din România întregită, când a înfrățit chipul marelui poet cu eternitatea aceluiaș metal în care Eminescu își turnase versurile lui. Gestul dv. vă onorează cu atât mai mult cu cât v'ați dat seama că dintre marii dv. frați din vechiul regat, primul care trebuia să-l aduceți în mijlocul dv. este Mihail Eminescu. Și ați avut dreptate. Ați avut dreptate fiindcă pe vremea când dv. nu vă era îngăduit să călătoriți peste Carpați decât cu sufletul, sufletul lui Eminescu pornea dela București ca să poposească în mijlocul dv. și versurile lui cântau deopotrivă și durerile fraților dela Nistru și durerile fraților dela Tisa. Aci dar la Săn-Nicolaul-Mare și nu prea departe de Tisa, Mihail Eminescu se poate considera la el acasă, tot așa de bine ca în

ori și care altă parte pe toată întinderea pământului românesc și care unde graiul vostru răsună la fel cu graiul din versurile lui. Din rodnicul și binecuvântatul de Dumnezeu pământ al Banatului, chipul lui Eminescu, a răsărit în mijlocul dv. așa, după cum în basmele noastre bătrânești răsărea peste noapte un pom cu fructe de aur. Din fructele acestui pom ați gustat și dv., au gustat și părinții dv. și vor gusta și copiii dv. Să nu vă fie teamă, că ele s'ar putea sfârși vre-odată, fiindcă ori cât de multe ați culege până la asfințitul soarelui, mâine în zorii zilei, altele vor crește în loc. Cine a citit odată versurile lui Eminescu, acela le va ceti toată viața.

Versurile lui Eminescu sunt fructe de aur care nu mucigăesc nici nu putrezesc. Pentru aceasta dar, eu cred că bustul lui Eminescu la Săn-Nicolaul-Mare, nu este numai o podoabă de artă pentru oraș, și simbolul celei mai elocvente expresii a sufletului românesc. El este ca o cumpănă de fântână la o răscruce de drumuri, care spune călătorului însetat că aci este apă bună de băut. El este ca o creastă de pădure de stejari la orizontul unei câmpii arse de soare, care spune călătorului obosit că aci este umbră și răcoare. El este ca un steag ce fâlfăie pe o câmpie de luptă ca să dea de știre soldaților că acolo unde este steagul, acolo trebuie să fie și victoria. Iată dar pentru ce vă spunem că vă salut cu emoție și recunoștință, fiindcă eu privesc în timp, ceva mai departe decât clipele acestei înălțătoare serbări de cultură națională. Eu privesc în viitor când copiii și nepoții dvoastră se vor aduna în jurul lui Eminescu, cu aceiași evlavie cu care suntem adunați și noi astăzi. Și atunci, mândria lor de a fi români, va fi cu atât mai mare, decât e a noastră, cu cât vor putea spune că încetățenirea lui Eminescu pe pământul Banatului românesc, este opera părinților și a strămoșilor lor, opera dvoastră.“

Editura literară „Casa Școalelor“ a publicat de curând un volum de „Poezii“ datorit poetului Al. T. Stamatiad.

Poeziile acestea nu constituiesc ultimile inspirații ale poetului: avem în față o antologie în care s'au ales bucățile cele mai expresive și reprezentative din activitatea lirică de douăzeci de ani a acestui scriitor.

De și nu suntem în fața unei opere încheiate — scriitorul fiind acum în cea maturitate a vârstei când floarea talentului poate da rodul desăvârșit — critica e acum în măsură de a judeca temperamentul și scrisul lui Al. T. Stamatiad, având înainte un volum de alegere și selecțiune în care se rezumă o întreagă activitate literară.

Douăzeci de ani închinată unui vis, jertfiți unei munci de superioară desinteresare, consacrați unui ideal de artă înfățișează prin însăși intenția și esența lor, un act și un titlu de nobleță sufletească.

Al. T. Stamatiad, deasupra oricărei aprecieri a operei, are rara distincțiune a unui credincios în abolita religie a poeziei, căci pentru el poezia nu reprezintă un simplu joc al fanteziei, nici fantoma de purpură a gloriei, nici trepura de aur al înaltelor situații de oficialitate și funcționarism literar.

Pentru Al. T. Stamatiad poezia este un cult în a cărui cinstire și în al cărui misticism și-a risipit mănunchiurile de flori roz-albe ale tinereții și a înălțat miremele pure ale celor mai intime și fundamentale iluzii de visător incorigibil.

În această epocă în care poezia a fost doborâtă de pe soclul ei de marmoră, pe care se ghicesc ca o amintire inscripțiile cioplite de mâinele inspirațiilor altor vremuri, Marsyas înfrângând pe Apollo sub batjocoririle plebei, Al. T. Stamatiad poate apare în fața multora, ca un idolatru, întârziat pe mormântul unei religii moarte.

Poate că el însuși resimte tortura unei asemeni conștiințe, găsindu-se stingher într-o lume străină.

De aceea o umbră de melancolie acoperă ca un diafan voal de doliu superbia lui de altă-dată care striga în cenecluri sonore și sfidător:

— Suntem splendida generație!

„Unde sunt frumoasele zile dela Aranjuez? „Ou sont les neiges d'antan?“

Amice Stamatiad, iată într'adevăr o teamă profundă și dramatică de poezie!

(Rampa. — 18. Septembrie.)

D. KARNABATT

Predici la sărbătorile bisericești de Dr. Grigorie Gh. Comșa, episcopul Aradului, apărute în editura librăriei Diecezane din Arad, constituie un eveniment bisericesc și cultural.

Cele douăzeci de predici care alcătuiesc această carte, ne arată cu prisosință că creștinismul nu este o confesiune, ci însăși formula etică cea mai desăvârșită în tot progresul omenirii de până astăzi.

Subiectele pe care le tratează autorul în aceste cuvântări, sunt bine documentate, cu citate bogate din Sft. Scriptură, din diferite scriitori, filosofi și moralști.

Preoțimea română se va bucura mult de ajutorul moral ce-l primește prin cartea aceasta și se va strădui ca învățăturile creștinești depuse aici, să pătrundă cât mai adânc în sufletul poporului român.

Juriul de onoare al Sindicatului ziarștilor din București — luând în cercetare plângerea d. Corneliu Moldovanu împotriva d. Pamfil Șeicaru, după debaterile urmate și luând cunoștință de declarația d. P. Șeicaru că în articolele scrise în „Cuvântul“ n'a avut intențiunea să atingă onorabilitatea personală a d. Corneliu Moldovanu, — în unanimitate socotește incidentul închis.

Cunoscutul și apreciatul prozator C. Sandu Aldea a fost ales membru corespondent al Academiei Române,

Faima dramaturgului italian Luigi Pirandello a ajuns repede universală. Înainte și în timpul războiului mondial Pirandello era cunoscut în Italia ca novelist mai mult sau mai puțin apreciat.

Zilele trecute s'a jucat la Londra „Henric al IV-lea“ de Pirandello, cu trupa italiană a lui Ruggeri, având un succes enorm.

Ziarul „Times“ scrie că nebunia, atât tratată poetic de Shakespeare, cât și ironic ca Pirandello în „Henric al IV-lea“ oferă întotdeauna un spectacol mișcător, însă devine grozavă interpretată de Ruggero Ruggeri. Vocea sa, privirea, gesturile, continuă ziarul englez, asumă o uriașă putere de expresie.

„Morning Post“ scrie că Pirandello posedă arta dramatică în vârful degetelor. A-l urma pe culmile metafizice și în salturile speculative pe cari le oferă publicului e o adevărată sărbătoare intelectuală.

„Westmint Gazette“ scrie că „Henric al IV-lea“ e o operă deosebită dramatică care e vrednică de primirea care i s'a făcut.

A avut loc zilele acestea, la Londra premiera piesei Tess of the d'Urbervilles care nu e decât o versiune dramatică a celebrului roman al lui Thomas Hardy. Reprezentația a avut loc la Theatre de Barnes. Autorul însă, care după cum se știe e un bătrân în vârstă de optzeci și șase de ani, pacinic și iubitor de liniște, nu s'a ostenit să facă o călătorie până la Londra și aștepta în locuința sa din Dorchester rezultatul acestei senzaționale premiere.

Aștepta liniștit și sceptic, când a primit dela Londra telegrama următoare: „Succes fără precedent“ semnată colectiv „toți spectatorii premierei“.

Thomas Hardy n'a încercat nici o emoție. Radio-telegrama primită înainte de a se fi sfârșit ultimul act al piesei, aștepta răspuns. Bătrânul a luat tocul și a scris: „Mulțumesc publicului binevoitor și cer iertare celor pe cari piesa mea i-a plăcut“.

EMILE de SAINT-AUBAIN: *Istoria Socială la Palatul Justiției*. Traducere de P. Mușoiu Lei 40 (Biblioteca „Revistei Ideei“.)

EUGENIU SPERANȚIA: *Mic tratat despre corelațiunile psihice în viața copilului*. Lei 14 (Casa Școalelor-București).

În „Biblioteca Semănătorul“ editată de librăria Diecezană din Arad au apărut următoarele cărți:

PROF. I. GEORGESCU: *Ștregarul satului*, piesă populară în trei acte. Lei 15.

A. COTRUȘ: *Versuri*. Lei 5.

ȘTEFAN METEȘ: *Moșiile Domnilor și Boierilor din Țările Române, Ardeal și Ungaria*. Lei 10.

PROF. Dr. Gr. CRISTESCU: *Perspective sociale și culturale în lumina Evangheliei*. Lei 15.

ION MONTANI: *Valul care trece*. Lei 10.

AL. CIURA: *Iscariot*, schițe. Lei 10.

ȘTEFAN METEȘ: *Relațiile Mitropolitului Andrei Șaguna cu Românii din Principatele Române*. Lei 5.

G. MIHAIL ZAMFIRESCU: *Magnolia*, traduceri, Lei 5.

În ziua de 20 Septembrie, încesatorul nostru prezentându-se d. I. Moldovanu, medic primar chirurg al Spitalului Județean, domiciliat în strada Brancovici No. 3, Arad, pentru încasarea abonamentului, d-sa — ca un fin intelectual ce este — a scris, pe foia care rămâne în chitanțar, următoarele:

„Plătesc taxa de 100 Lei și rog în viitor să nu mi s'a mai trimită“.

Suma de 100 lei a fost donată Orfelinatului Regina Maria din Arad, prin d. profesor Nestor Blaga, directorul acestei instituții.

Cei ce urmăresc cu iubire această revistă sunt rugați să-și achite abonamentul prin mandat postal, păstrându-și couponul de adevărîță.

Orice volum trimis redacției va fi anunțat la bibliografie.

Domnului On.
Palatul Cultural
Mr. General Dragalin
Arad